

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱՅՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սկսելով 30րդ տարեկանի (1914 թվական-1915 թվական) բաժնորդացիներն է 20 ֆրանկ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 10 ֆրանկ, ԿԱՆԻՒԿ: Ամսական բաժնորդացիներն է 2 ֆրանկ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 1 ֆրանկ. Նամակ կամ դրամ զրկելու այս հասցեով.

M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal Armenia
MARSEILLE (France)

Լ ՏԱՐԻ
ԹԻՒԿ 44

1915 ՅՈՒՆԻՍ 2 ԴԵ.
(2.5. 1915 Մայիս 20)

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, համառոտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Պարտաւոր չէ վերադարձունել չհրատարակուած ձեռագիրները: Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Ծանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանդղակ կարժէ. 1 զլխագիրը 2 սանդղակ: Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction: Place Alexandre-Labadié, 17

ԿՈՎԿԱՍՍԻ
ՀԱՅ ԿԱՄԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ
ՆՊԱՍՏՈՂ ԿՈՄԻՏԵ
COMITÉ DE SECOURS AUX VOLONTAIRES
ARMÉNIENS DU CAUCASE

Թիւրքաշայաստանի մէջ կըսուող հայ կամաւոր զինուորներուն օգնելու նպատակով Մարտէյի մէջ կազմուած է «Կովկասի հայ կամաւորներուն նպաստող կոմիտէ» մը հետեւեալ անձերէն.

- Առեւտրային՝ Մարտի փորձագէտներ.
- Առեւտրային՝ Գարեգին Յովնանեան.
- Գանձապահ՝ Գարեգին Շահլամեան.
- Խորհրդակցական՝ Յովհաննէս Սահլամեան, Յովհաննէս Պալմեան, Յովհաննէս Կիւլեւսեան, Արշակ Թորոսեան.
- Թղթակցութիւններ պէտք է զրկել Արմենիայի խմբագրութեան, ինչպէս նաեւ բոլոր նուէրները Արմենիայի միջոցով կամ ուղղակի գան. Հապահի հասցէին (K. Chahlamian, Rue Longue des Capucins, N° 15, Marseille).
- Կոմիտէի նպատակը պիտի ըլլայ Մարտէյի և Արտասահմանի բոլոր հայ գաղութներու մէջ նպաստներ հաւաքել և զրկել Թիւրքիոյ նոյն նշանակով կազմուած Ազգային Բիւրոյին.

Երբ կովկասի մէջ խմբուած հայ կամաւորներ կերթան իրենց անձ բոլորանուէր զոհել Թիւրքաշայաստանի ազատութեան Ս. Գործին, արտասահման գտնուող հայեր պիտի կրնան այնչափ անսիրտ ու անտարբեր մնալ որ դէթ իրենց գան. ձէն մաս մը չնուիրեն այդ գործին իրենք ալ մասնակցած լինելու համար. Ով որ հայ է, ով որ մարդ է և կը զգայ, Թո՛ղ փութայ իր նպաստը հասցունելու.

ԲՈՎԱՆ ԳԱՅՈՒԹԻՒՆ

Կոչ. — Ոչ միայն սփարի՝ այլ և առիւծի սրիւն. — Հայերը Թիւրքիայի մէջ. — Վանի մէջ պատահածները. — Մեծ ուրախութիւն. ոռոս զօրքերը Վանի Հայերին օգնութեան հասած են. — Մի տեսակցութիւն Միք. Յովնանի սեանի հետ. — Մայիս 9ի և 10ի Ֆրանսական յաղթանակները ու Հայ կամաւորներու կորուստը. — Տեղակա. — Մահացող Յ. Թիւրքապեան. — Ճշգող պատասխան մը. — Թիւրքական լուրեր. — Տարտակելի մէջ. — Համեմատական պատերազմը. — Արցախի երկու խառնարարութիւնը. — Ծանուցումներ.

ԿՈՉ

Մարտէյի, 28 մայիս 1915
Ազգային Շահլամեան պաշտպանութեան գործին համար կազմուած Մարտէյի Գաղութի պատիւ ունի ներկայ կողով ձեր պատուական թերթին միջոցաւ հրաւիրել բոլոր հայ գաղութները, հաստատուած ի հարաւային Ֆրանսոյ, Ալճերիոյ, Մարօք և ուրիշ գաղութայրեր, որ իրենց ինքնաբեր և առատ նուէրներովը բարեհաճին մասնակցել այս կենսական գործին.

Տրուած ըլլալով նպատակին վեհութիւնը, ազգային այս ճգնաժամային շրջանին մէջ ուր մեր սիրելի ազգին ըլլալու կամ չըլլալու խնդիրը պիտի վճռուի, տրուած ըլլալով մանաւանդ այն մեծ հայուն՝ Պօլոս Նուպար փաշայի՝ իմաստութիւնը և անձնութիւնը որով կը վարէ տարիներէ ի վեր մեր նուիրական դատը քաղաքակրթ աշխարհին առջև, ու այն անսահման վստահութիւնը որ մեր վեհափառ Կաթողիկոսին սկսեալ մինչև ամենախոնարհ ճշմարիտ հայը դրած է իր վրայ, տարակոյս չունինք թէ ամէն ազգային, ինչ զէրքի, աստիճանի ու վիճակի մէջ ալ գտնուի, չպիտի թերանայ սոյն գերազանցապէս սղգային իր պարտականութիւնը կատարելու, իր նիւթական և հետեւաբար բարոյական օժանդակութիւնը բերելով Նորին վստահութեան այս մեծ ձեռնարկին.

Առեւտրային Գաղութի
Յով. ՍԱՀՄԱՆ

Ծանօթութիւն.

Զրկել նուէրները առ Mr. Ardachess Gulbekian, rue St-Jacques N. 40 Marseille.

Թղթակցութիւնը ուղղել առ Mr. O. Sahatdjian, Marseille.

ՈՉ ՄԻՍՅՆ ՈՉԻՍՐԻ՝ ԱՅԼ ԵՒ ԱՌԻԹԻ ՍՐԻԻՆ

Հայաստանի մասին եկած լուրերը այլևս կը հասունանան. Արիւնի իրականութիւնն է որ երազալալ յառաջ կընթանայ մեր արիւնի հայրենիքէն. Եղբայրօրէն սպասող տաւազիր աչքերը կարցունքտին և արիւնակից սրտերը կը փղծկին տաւապանքի և վրէժի ցնցումով մը. Բայց աւելի յուսահատ յոռետեսները են որ կաւաղեն. «Այլ լմնացանք, այլևս հայ չը պիտի մնայ» ինչու այս թուլամորթութիւնը, այլևս հայ չը պիտի մնայ. Միթէ՞ հայկական ջարդերու առաջինն է այսօ՞հ, ինչե՞ր ինչե՞ր չը տեսաւ մեր տարաբաղդ հայրենիքը թիւրք բարբարոսութեան, աւելի ևս առաջ արեւելեան բարբարոսութեան գարշապարիտակ. Միթէ՞ այսօրի հայութիւնը անցեալի արիւններէն չէ սերած և ուրեմն այսօրի արիւններէն միթէ՞ վաղի հայութիւնը չը կրնար ծլիլ. Ազգերը կը նմանին մեծարմատ ծառերուն. որքան ծիւղահատուն, դարձեալ կը բազմանան կը խտանան անոնց ճիւղերը աւելի թաւով, աւելի կենսունակ. կեանքը իր մէջ կը բովանդակէ երկու հակասութիւնները. «արցունքը քոյրն է ժպիտին»։ Ու հայրու արցունքը դառնացած բաժակն է որը պարպելու համար այսօր բովանդակ հայութիւնը կը շարժի, կը շարժի մանաւանդ կովկասը, ազատութեան ճաշակը վաղուց ըմբռնած այդ հայ զանգուածը.

Արդիւնաւոր արիւնները այնքան ցաւ չեն պատճառեր, եթէ իրենց պարապը լեցնող պայմանները ստեղծուին. Այսօր այդ պայմանները շատ մօտ են իրականութեան, որովհետեւ հիմայ ոչ միայն ոչխարներու արիւնն

է որ կը հոսի Հայաստանի ձորերէն, այլ և առիւծներու վրիժառարիւնը. կը լսենք հայկական կոտորածները, կը լսենք և ըմբոստ հայերու վրէժը, կը լսենք հայ կամաւոր զուգերու արշաւը դէպի մեր արիւնի հայրենիքը.

Տառապանքը երբեք չը կրնար բարձուիլ քանի հայերը շարունակեն լոկ հաւաքել, ձեռքերը ծոնկերուն զարնելով կամ մազերը փետտելով. Հայաստանէն ամիսներով հեռու ապրող օտարազգիին ևս այդքան խիղճ ունի ցաւելու և յուզուելու համար հայ կոտորածներէն. Հայերէն կըսպասուի գործ, ուրիշ ոչինչ. Կովկասը կը պահանջէ շատ բան արտասահմանի հայերէն.

Կը լսենք թէ հոն նոր թափով ոյժ կը արուի հայ կամաւոր զուն. դերու բազմանալուն, նկատելով որ ոչ մէկ արտաքին զիւնադիտական միջոց կրնայ արգելիլ Թիւրքերը հազարաւոր հայերու անմեղ արիւնի մեղքին մէջ մտնելէ.

Ուրեմն կամաւորներու աւելնալը անհրաժեշտութիւն մը կը դառնայ այլևս. Ռուս բանակի կողքին հայ ազգի այդ հարազատ զաւակներն են որ պիտի վանան, որքան կարելի է, շուտ հասնիլ այն վայրերը ուր ամենէն աւելի թիւրքական դաշնաւորութիւնը սպառնացող է.

Օ տարագիր եղբայրներս, դիտեցէք քիչ մը այդ քաջարի մարտիկները, մաքի աչքերով հետեւեցէք անոնց երբ կը բարձրանան հայ լեռներու կողմերէն ու կիլնեն նուիրական ձորերը մեր նախնիքներուն.

Տեսէք թէ ինչպէս անոնք կը յառաջանան վրիժահոս աչքերով հոն ուր յուսահատ հայութիւնը իր քմբոստ ոգին բարձրացուցած է այլևս անտանելի դարձած թիւրք լուծին դէմ. Այդ ատեն ապահով եմ որ դուք ալ ինձ պէս ձեր աչքերը պիտի դոցեք. ամօթի զգացումէն կարկամած.

Անգէն հայերը կը ջարդուին, իսկ ըմբոստ վանն ու ջնջութիւնը կը դի-

մադրեն ու հայ կամաւոր զօւնդե-
րը կը յառաջանան. բայց մենք
ինչ կընենք հոս. Գեռ շատ բան
կայ կոտորելիք. զոհողութիւններու
գերազոյշին վանդակի ձայնը չէ՞ք
լսեր միթէ:

Պիտի շատնան փախստականները,
պիտի շատնան և կոմաւորները: Նոր
թափ մը ևս կեանքին շափ անհրա-
ժեշտ է:

Ինչո՞ւ հայ երիտասարդները հե-
տեկով Ամերիկահայերու օրինակին,
չեն կազմած զինավարժական խում-
բեր և չեն կազմեր տակաւին: Փոք-
րիկ նշան մը անոնք ևս պիտի կոչէ
գէտի մայր հայրենիք. գէթ քիչ մը
պատրաստ ըլլային: Թող շարժին
երիտասարդները. եթէ երբէք ա-
նոնք իրենց արիւնի գինովը չը կա-
րենան հասուցանել իրենց պարտ-
քը, ուրիշ միջոցներ չեն պակսիր
զոհէ իրենց փոքրիկ հանգստութիւն
մը վատակելու համար: Իրենց երի-
տասարդի բրտինքը կընայ գեռ շատ
բան կատարել: Ապա անոնք որ ա-
ւելին կընան ընել տաւնց իրենց
կեանքը վաճառելու, անոնք ինչ-
պէ՞ս կ'պատեն:

Ո՛րքան խեղճ ենք եղեր, քանի որ
կրիաներու պէս կը շարժուինք
մինչ հմայքներու արագութեան պէտք
ունի մայր հայրենիքը, մեր խաչ-
ւած հայաստանը:

Վասն ի՞նչ է թէ ազատութիւնն է
որ կը գիմէ գէպի հոն, որովհետեւ
այսօր ոչ միայն ոչխարներու արիւնն
է որ կը հոսի գետի պէս, այլ կտտա-
ղի առիւծներու պոռթկացող արիւնը
ընկնի պէս:

Խառնենք մեր արիւնն ու քրո-
տինքը անոնցին: Ահա այս ըլլայ
ամէն հայու նշանաբանը:

Թ. ԵՂԻՇԷ

ՀԱՅԵՐԸ ԹԻՒՐԿԻԱԻ ՄԷՋ

Սոփիայի ճանապարհով մայիսի սկիզբ-
ներ հաղորդուած տեղեկութիւններէ կի-
մացուի որ Կ.պօլսի մէջ բոլոր ծածօթ
գաղանկականներ, ինչպէս նաեւ աչքի դար-
նող զիւրք մը ունեցող Հայերէն շատեր,
որոնց մէջ է նաեւ փոստի և հեռագրի նա-
խորդ նախարար Մարտիկեան Ոսկան
էֆենտին որ օսմանեան փոստը բարեկար-
գելով մեծ ծառայութիւններ մատուցած
էր Թիւրքիային, անխորտարար ձերբակալ-
ւել և իրրեկ գաւազիններ աքսորուել են
Կ.պօլսէն: Չեղբակալուածներին մէջ է
նաեւ նախորդ պատրիարք Արշարունի սըր-
բազանը: Տ. Զաւեն պատրիարքը երբ
Բ. Գրան գնացեր է բողոքելու համար
Վանի մէջ գործադրուած ճնշումներին
գէ՞մ, զինք ալ խոտովարար համարելով մի
քանի ժամ վար գրեր են Բ. Գրան մէջ:

— Մուշէն ստացուած տեղեկութիւննե-
րին համաձայն, Թիւրք կառավարութիւնը
ամէն տեսակ նեղութիւններ կուտայ Մու-
շի գաղար գտնուած Հայերին այնպէս որ
ժողովուրդը օտարուած է ինքնապաշտպա-
նութեան միջոցներէ զրկուել և ընդհարու-
ման անպակաս են Թիւրք զօրքերին և Հայ
ժողովուրդին միջև: Այսպիսի ընդհարում
պատահած է Յոսեփ Գիւլին մէջ ուր կա-

ռավարութիւնը 3000ն աւելի քերդ առ-
կան զօրքեր զրկելով, Գիւլը փոխադ-
րուել և Գիւլագիններն ալ իրրեկ խոտովարար
ձերբակալուել ու բանտարկուել տուած է:

Գոմա գիւղին մէջ փետր. 7/20ին շրջա-
նի միւտիւրը, իրեն հետ առնելով շատ մը
ժանտարմներ որոնց մէջ և յայտնի սփա-
ռործ Մէֆէտ Էմինը որ 9 Հայ սպան-
նած է արդէն, կերթայ շատ մը նեղու-
թիւններ կուտայ Հայ գիւղացիներին: Գիւ-
ղացիները ճարտաւար կըստանան Մէֆէտ
Էմինը և անոր հետ մէկտեղ 6 ժանտարմ-
ներ. կառավարութիւնը զօրքեր և քեր-
տեր կը զրկէ որոնք կը թաւանեն գիւղը.
այնուհետեւ քննիչ յանձնաժողով մ'ալ կը
զրկուի որ տեղին վրայ քննելով պատա-
հած գէպերը, կը հասկնան որ գիւղա-
ցիներն անմեղ են եղեր և սատակ ըլլա-
նութիւններէ, ձեռն ու բռնարարութիւն
ներէ յուսա հատութեան մղուել են:

Այսպիսի դէպք մ'ալ տեղի ունեցեր է
Առաքելոց վանքին մէջ ուր ապաստանած
ներք ընդհարում մ'ունեցեր են Թիւրք
ժանտարմների հետ որոնցմէ մի քանին ըս-
պանուել են: Ի վերջոյ Մուշի առաջնոր-
դին և մի քանի անձերի միջնորդութեամբ
անարգել վանքէն հեռացեր են փախստա-
կանները:

— Կարինէն եկած լուրերը շատ սոս-
կալի կը ներկայացնեն այնտեղի վիճակը:
Համաճարակ հիւանդութիւնները կը շա-
րունակեն իրենց աւերածները: Կառավա-
րութիւնը կը գտնուի միայն Հայերի
տունները, հիւանդանոցի վերածելու հա-
մար, իսկ Թիւրքերի տուններին չը-
գալիր: Կատարար կը հարածէ Դաշ-
նակցականները: Փառտրուածներն Սիւրբակ
սպաննուած է: Ջոզին, Վահէն, Թոքա
ձեանը և ուրիշներ մեռած են արդէն:
Ընդհանուր կոտորածի շուրջներ կը պոռ-
տէին. կըսուի թէ նոր եկող զինուորական
հրամանատար Մահմուտ Քեմալի փաշան
չէ համաձայնել, առարկելով թէ ներկա-
յիս մէջ կոտորած մը կընայ շատ գէշ հե-
տեանքներ ունենալ տալապին:

Կառավարութեան ճնշման տակ առաջ-
նորդարանը ստիպուել է 10.000 ներք-
նագրատի գրամ հանգանակել հայ ժող-
վրդէն և վանքը չինել տալով յանձնել
զինուորական իշխանութեան: Հայ ժող-
վուրդը ստիպուել է նաեւ 150 զինուորի
հիւանդանոց մը հաստատել և անոր բոլոր
ձախքերը հոգալ:

— Կ.պօլսէն կը հաղորդեն թէ Բ. Գր-
ան Հայերի պատրիարքին առաջարկել է
Կ.պօլսի թողով տեղափոխուել փոքր-
Սիւս երբ Թիւրք կառավարութիւնը հարկ
համարի ինք ալ հոն տեղափոխուել: Պատ-
րիարքը վճռական կերպով մերժել է իր
աթոռի տեղափոխութիւնը: Պատրիարքին
և Բ. Գրան միջև յարաբերութիւնները շատ
լարուած են: Թիւրք լրագրիները գրգռիչ,
յօգուածներ կը հրատարակեն Հայերին և
Յոյներին դէմ և գրաքննութիւնը չարգի-
ւել:

ՎԱՆԻ ՄԷՋ ՊԱՏԱՀԱՏՈՒՆԵՐԸ

Հեղափոխութեան հասած լուրերէն կի-
մացուի որ կառավարութեան կողմէն
ինչպիսի անիրաւ ճնշումներ և հա-
րկատարութիւններ գործուել են
Վանի մէջ որ Հայ ժողովուրդը բո-
լորովին յուսահատած ոտքի ելեր է
գիւղացիներու համար:

Ապրիլի ամսին մէջ ճապար փաշան
եկեր պահանջել է Վանի Հայերէն
6.000 սակի, 6.000 հրացան և 700
զինուորացի երիտասարդ, 3 օր պայ-
մանաժամ տալով: Յետոյ Վանի մէջ
իրեն մօտ կանչել է իւր թէ բա-

նակցիւր համար բայց չէ թողա-
րեր վերադառնալ որով, լուր տա-
րածուել է թէ Վանի մէջ սպան-
նուած է և ժողովուրդը գրգռուել է:
Վանի մէջ ինչ եղած լինելը շատ
սրու չէ. կըսուի նաեւ թէ աքսորուել
է անյայտ տեղ մը:

Թիւրք զօրքեր այնուհետեւ կը
սկսին կոտորածներ ընել Վանի շրջ-
նակայ գիւղերը. բնակաւնարար Հա-
յերի կողմէն ալ գիւղացիներու հա-
շարժումներ երեւան կուգան որոնք
կը տարածուին Բաղմաթիւ թիւրք
զօրքեր, իրենց հետ միացուցած լի-
նեկով նաեւ քերդ հրատարակելով, ապ-
րիլ 9/22ին կը յարձակին Վան քա-
ղաքին վրայ և կը սկսին աւերակ-
ծել: Հոն ամբողջած Հայերը կը գի-
մագրեն: Վան քաղաքին մէջ գի-
մագրութիւնը կը սկսի ապրիլ
6/19ին. Եւստուի գաւառին մէջ
ապրիլ 1/14ին: Վանի գիւղերին մէջ
5.6.000 Հայեր կոտորուած են, բազ-
մաթիւ գիւղեր կրակի տրուած:

Վանի Ս.Եղեանի Հայերէն շա-
տեր իրենց ընտանիքներով ապաս-
տաններ են ամերիկեան միսիոնար-
ներին բնակարանը որ նայնպէս վը-
տանգի սպանալիքի տակ ինկեր է:

Ստացուած տեղեկութեան մը նա-
յիւրով, Թիւրքերը Վանի գիւղերէն
Հայ երիտասարդները կը ժողկն
եղեր զինուոր տանելու պատրուակով
և երբ քիչ մը հեռանան, ժանտարմ-
ները զանոնք կը սպաննեն եղեր:
Թիւրք կառավարութեան այս դա-
ւաճանութիւնը չորս օր շարունակ-
ւելէն յետոյ իմացուել և երեւան
եկեր է որով Վանի Հայերը գիւղա-
գրութեան սկսել են: Գործը սկսու-
ւել է ապրիլ 4/17ին և Վանի Հա-
յերը յաջողել են քաղաքն իրենց
ձեռք անցանելով շարունակել գի-
մագրութիւնը, սպանելով ռուս զօր-
քերի օգնութեան հասնելուն:

ՄԵԾ ՈՒՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆՍ ԶՕՐԳԵՐԸ ՎԱՆԻ ՀԱՅԵՐԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՈՒԾ ԵՆ

Ճուրթաշեն (Հին Զուղա) մայիս
28ին հեռադրած են Փրանսական
թերթերին:

«Հայ ժողովուրդը, կրօնաւորները
և առաջնորդը մեծ ոգևորութեամբ
ընդունեցին ռուս զօրքերի Վան
մուտքը: Բնակիչները փողոցներին
մէջ խոնուած էին զօրքերի անցնե-
լիք ճանապարհին վրայ, կերգէին
ռուսական ազգային երգը, եռան-
դալին կեցցէներ կաղաղակէին և
ծաղիկներ կը նետէին: Այդ ու հաց
մատուցուեցան ուղայներին:

Քաղաքին մէջ մեծ մասը քանդ-
ւած է կրակէն. այլ սակայն անջնա-
մնացած է ռուսական հիւպատոսա-
րանը, Վան բնակող օտարազգիները
ողջ ու ուրաջ են: Քաղաքին բնա-
ւիւնները զրկուեցան իր գիւղերը»

Պետրոգրադէն մայիս 29ին տըր-
ւած պաշտօնական հեռագրէն կը քս-
չենք հետեւեալը:

«Վանը առնուած ատեն մեր զօր-
քեր ձեռք անցուցած են 26 թնդա-
նօթ, բազմաթիւ զենքեր, մաս մը
պաշարեղէն և կառավարութեան
գրամարկըր:

«Վանի ուղղութեան մէջ, մեր զօր-
քեր մայիս 26ին գրաւեցին Ոստանը
և թշնամին հաղածելով ձեռք անցու-
ցին երեք թնդանօթ»

(Ոստանը Վանի ծովի հարմաւային
արեւմտեան ուղղութեան վրայ կը
գտնուի, գէպի Բաղէշ տանող ճանա-
պարհին վրայ: Ծովահայեաց հիւ-
նալի գիրք ունի և հին ատեն Վանի
տիրող քերտ պէկերի կեդրոնավայր
եղած է):

ՄԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԻՔ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Հորիւն»-ի ընթերցողները ար-
գէն գիտեն, որ մօտ 10 օր սրանից
առաջ Նովոչերկասկում բանտից ա-
զատ արձակեց յայտնի հրապարա-
կախօս և Pro Armenia-ի խմբագիր
Միքայէլ Յովհաննիսեանը, մայիս
ընկ զբաւական 300 ուրբիս Ս.Եմ
Ոստանի «Պրոպագանդիկ» թեր-
թի աշխատակիցը տեսակցութիւն
ունենալով նրա հետ Ռաստրովսկի
տալիս է նրանից լսած մի քանի
հետաքրքրական տեղեկութիւններ:

Նրա խօսքերով կահիւրեւմ պատ-
րաստուած էր մահափորձ Պոլսո փա-
շա Նուբարի կեանքի դէմ երկտա-
սարդ թիւրքերի կողմից. և եթէ
գա չի յաջողուել, այդ եղել է չորհր-
անգլիական օտարականութեան աչա-
լըջութեան: Երիտասարդ թիւրքե-
րի մօտ եղած խուզարկութիւնների
ժամանակ Եղիպատոսում օտարականու-
թիւնը գտել է մահաւոր գատապարտ-
ւածներին մի ցուցակ, որի մէջ կար
և Պոլսո Նուբարի անունը:

Առանձնապէս գնահատելի տեղե-
կութիւններ է տալ պի Յովհաննի-
սեանը իտալիայի հաստատակական և
քաղաքական շրջանների տրամագ-
րութիւնների մասին: Որ իտալիան
գուր կը գալ Աւստրիայի և Գերմա-
նիայի դէմ, — գրանուած ոչ մի կատ-
կած չի կարող լինել, և այդ դէպ-
քում կառավարութիւնը միայն ար-
տայայտուած է ժողովրդի բուռն արա-
մագրութիւնը: Մ. Յովհաննիսեանը
յատկապէս հետաքրքրուել է այն
գիրքով, որ բռնելու է իտալիան
հայկական հարցի վերաբերմամբ:
Նա մի շարք տեսակցութիւններ է
ունեցել մի քանի նշանաւոր անձանց
հետ, ինչպէս Նեմոպոլի պատգամա-
ւոր Արտիւր Լարբիօրա, ձախակող-
մեան հասարակապետական Բարցիլա-
յա, պարլամենտի ամենաազդեցիկ
անդամներից մէկը՝ Լեօնիդ Բիստ-
լատի, յայտնի ազատամիտ Գալլի, ազ-
գեցիկ հասարակական գործիչ Բան-
մի, արտաքին գործերի մինիստրի օգ-

Արմենիայի խմբագրութիւնն ալ
կը մասնակցի այդ ցոյցին, խորին
ցաւակցութիւն յայտնելով և միւր-
թաւութիւն մաղթելով այրի Տիկին
Վարդուհի Թուրապեանին և իր աղջ-
կան Տիկին Հայկուհիին, իր հօրամայն
որդիին Տիար Արման Թուրապեանին
և անոր տիկնոջը, ինչպէս նաև հան-
գուցեալին աղջկաններ Թուրա-
պեան, Կիւլպէնկեան, Սէլեան, Գու-
յումեան և Թօփալեան ընտանիքնե-
րին:

ՃԵՂՈՒՄ-ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԷ

Արմենիայի 1915 մայիս 26-ին թուին
մէջ կարգացի «Գեղարուեստական-քննա-
դատական տեսութիւն մը» խորագրին տակ
յօդուած մը ստորագրուած թ. Եղիշէ:
Նախ քան մանրամասնութիւններուն
դիմելը, պէտք կը տեսնամ յիշեցնելու
յարգելի յօդուածագրին որ իր յօդուածի
նախաբանին հաւատարմի մնալէ շնորհ
իւր քննադատութեան մէջ, չնկատելով որ
գերակատարները artistes-ներ են, այլ
սոսկ սիրողներ (amateur), որոնց ամէնքն
ալ հաւատարմապէս առաջին կամ երկրորդ
անգամ ըլլալով բեմ կը բարձրանային,
հետեւաբար քննադատութենէ աւելի դա-
հատման պէտք էին արժանանալ, ինչ որ
չլացուած էր յօդուածագրին կողմէ (1):

Տ. Գ. Քյուրեան և Տ. Պ. Զամարեան
յաճախ փոխադասութիւն տալու թիւնը
կը թողնէին, զրոյս էր. ինչ որ ճշմար-
տութենէ հեռանալ կը նշանակէ, եթէ չը-
սեմ ըմբռնումի տարբերութիւն: Տ. Գ.
Քյուրեան՝ Ղրգոյի գերին մէջ իր յատուկ
առողջանութեամբ, ծայրի աստիճանի (ton)
քանադասութեամբ և ժեստերու ճշգրտու-
թեամբ՝ ներկայացուց ճիշդ Գրգոյի մը հո-
գեբանական վիճակը: Տ. Պ. Զամարեան
Վահանի գերին մէջ նոյնքան հարազատ
էր, որքան՝ Եղիշի յարգելի հեղինակը
ուզած էր պատկերացնել անոր մէջ և թէ ան
զենքի մարդ ըլլալէ առաջ զրդի մարդ էր:
Իր զգացումներու բարձրութեան հետ հա-
մընթաց կը տանէր նաև շարժումներու
նրբութիւնը: Տ. Գ. Լօզպէկեան՝ Սաւլ-
նորդի գերին մէջ որքան արտաքինապէս
նոյնքան ներքինապէս բնորոշ էր: Տ. Մ.
Տօլարեան և Տ. Մ. Պոտուրեան՝ պահակ-
ներու գերերուն մէջ ուրոյն և ինքնատիպ

(1) Ճշմարտութիւնը կը պահանջէ ըսել
որ յօդուածագիրը, Տ. Թ. Եղիշէ, այդ
քննադատումը չէր զլացած, ինք ալ զըր-
ւատիքներ ուղղելով գերասաններին: Բայց
միևնոյն ժամանակ օգտակար համարած
էր քննադատական մաս մ'ալ կցել իր
քննադատութիւնին, աւելի յառաջդիմու-
թեան մղելու նպատակով: յայտնաւորեալ
որ կը կազմէ ինչորի միջոցով կէտը,
որովհետև գեղարուեստի մասին ճաշակ-
ները կրնան տարբերիլ, հետեւապէս և
քննադատական կարծիքները. այնպէս որ
քննադատական գրուած մը ինք ալ քննա-
դատութիւններ կրնայ ենթարկուիլ յա-
ճախ:

Ամէն պարագայի մէջ՝ անուանալի է
որ մայիս 16-ի ներկայացման դերակա-
տարներն ամէնքն ալ գովեստի և քաջա-
լերանքի արժանի հանդիսացան այդ օր,
ինչ որ չէր զլացած նաև Տ. Թ. Եղիշէ.
ժեպն թէ իր քննադատութիւններէ մէջ
գործածած մէկ երկու բացատրութիւնները
կրնան խիստ և անհաճօյ թուած լինել
ոմանց. այդ պարագայի մէջ՝ քննադատու-
թեան ոճին խստութիւնն է որ վիճելի կէտ
մը կը դառնայ և ոչ թէ քննադատին բա-
ժի զխառնութիւնը օգտակար լինելու
ԽՄԲ.

էն, թեև քիչ մը անհամարձակ. հետե-
ւաբար չկորսնցուցին նաև արժեքներն:
Տ. Լեոն Զպուքեան՝ «Գաւաթ մը թէյ»
դաւեչտին մէջ իր սպասուորի գերով նոյն-
քան յաջող էր. հակառակ որ առաջինան-
դամ ըլլալով բեմ կը բարձրանար. իր
չիքութիւնով վայելուչ էր նաև իր շարժ-
ուածներուն մէջ, պահելով նմանապէս բարձ-
րագոյն տան մը սպասուորի լրջութիւնը:

ԹԱՏԵՐԱՍԵՐ ԱՐԹՕ

ԹԻՐԻՔԻԱՆ, ԼՈՒԻՍԻ

Գերմանացիները Կ. պօլսի պաշտպանու-
թեան պատրաստութիւնները յառաջ կը
մղեն և Թիւրքերն ալ կը հարկադրեն
Յոյներին որ վտարի ծովեզրեայ բոլոր
գիւղերէն հեռանան անմիջապէս: Կ. պօլսի
պատերազմական ատենը անցած շաբաթ
5 Յոյներ մահի դատապարտեց, ղրկուա-
կան ծառայութիւնը մերժած լինելուն
համար:

— Այլալիէն եկած լուրերը շատ սոս-
կալի կը ներկայացնեն այդտեղի Յոյներէ
վիճակը: Տեղացի իսլամ բնակիչները և
պաշտօնեայինները կը կողոպտեն Յոյներէ
տուններն ու ստացուածները և կոտորածներ
կրնեն անդթօրէն: Այլալիի բոլոր Յոյն
կիներն ու աղջիկները Թիւրք գործերէն
առեւտրուելով փոսակալ բանակաւորները
տարուած և ամենապիւր վարմունքի են:
Թարկուած են:

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՄԷ

Մայիս 26-ին գերմանական ընդո-
վեայ մարտանաւ մը դուրսիւհանար
ըրաւ անդլիական «Դրիուսֆ» երկ-
րորդ կարգի զրահաւոր նաւը որ
ընկղմեցաւ: «Դրիուսֆ»-ի հրամանա-
տարն ու սպայներէն և նաւազներէն
շատեր կը ցան ազատուիլ:

— Տարտանէլի պաշտպանութիւնը
յանձնուեր է գերմանացի ծովակալ
Ֆօն Խուստմին որ Խուստմ փաշա կը
կոչուի այժմ:

— Կալիպոլիի թերակղզիին մէջ
Թիւրքեր իրենց բոլոր ուժը ուղղած
են մանաւանդ աւստրալեան զօրքե-
րի բռնած գիւղերին դէմ Կապա-
թէի մօտ. բայց այն սոսկալի կո-
րուստներ որ կրեցին Թիւրք զօր-
քերը մայիս 6-էն մինչև 22, շատ թու-
ցուցած են իրենց բարոյականը և
առաջուան ոգևորութեամբ ու հա-
մարձակութեամբ չեն յարձակիր:
Դաշնակիցներին թնդանթածագու-
թիւնը շատ խորին պատկառանք
մը ազդած է իրենց:

— Անգլիական E-11 ընդծովեայն
Մարմարաի ծովին մէջ մտնելով ըն-
կղզեց թիւրքական նաւ մը որի մէջ
մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք
կային: Նոյնպէս գործիւհանար ըրաւ
և ընկղմեց Ռոստոմթօի քարափին
մօտ կեցած նաւ մը որ պաշարեղէն-
ներով լցուած էր: Անգլիական ընդո-
վեայն շարունակելով իր ընթացքը,
մտաւ Կ. պօլսի նաւահանգստին մէջ
ուր Թօփհանէի մօտ խառնաւած փո-
խադրանաւի մը վրայ գործիւ
նետեց: Այս գեպքը այնպիսի վախ
պատճառեց է Կ. պօլսի մէջ որ փու-
թացեալ են բոլոր խանութները փա-
կել:

— Գերմանական ընդծովեայն մը
Տարտանէլի մէջ գործիւհանար ըրեց

է «Մաճէսդիք» անգլիական զրահա-
ւորը որ ընկղմուեր է: Գրեթէ բո-
լոր նաւաստիները յաջողեցին ա-
զատուիլ:

ՀԱՄԵՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱՋՄԸ

Ֆրանսեակէլական ռազմաճակա-
տին վրայ դաշնակից զօրքերը յար-
ձակողական գիւրք մը առած լինե-
լով, հետզհետէ կը յառաջդիմեն,
թէև խրամատ առ խրամատ: Գեր-
մանացիները, իրենց կատաղի դե-
մագրութիւններին հակառակ, կը
ստիպուին յետ քաշուիլ իրենց արդէն
գրաւած և հզօրապէս ամրացուցած
պէլժական և ֆրանսական երկրա-
մասերէն:

Պէլժիգի մէջ իզէրի ջրանցքի ալ
ալիին վրայ փիւքէնի մասին մէջ
գտնուող գերմանական բոլոր խրա-
մաններն անցած են Ֆրանսացիներ-
րի ձեռքը որոնք բազմաթիւ գերի-
ներ բռնած և միղդրայէօղներ գրա-
ւած են: Անգլիական զօրքերը կը
շարունակեն իրենց յաջողութիւններ
Ֆէսդիւպէրի և ԼաՊասէի միջև: Ու-
րիշ մասերի մէջ ալ դաշնակիցները
միշտ յառաջանալու վրայ են: Գեր-
մանացիներին նախկին ուժը մաշուած,
թափը թուլացած կերելի:

Տարտանէլի մէջ թէ՛ ծովէն և թէ՛
ցամաքէն կը յառաջանան դաշնա-
կիցները, թէև ցամաքին վրայ Գեր-
մանացիները խրամատներ չինած լի-
նելով, դաշնակից զօրքերը յառա-
ջանալու համար կը պարտաւորին
մէկիկ մէկիկ վերցնել խրամատները:
Թիւրքերը պահպին կորուստներ ու-
նեցած են և յուսահատ կուզեն դաշ-
նակիցներին սնծաւոր լինել, բայց
գերմանացի հրամանատարներն ու
սպայները, որոնք Լինվէր փաշան ի-
րենց կոյր գործիք չինած են, մահի
սպառնալիքով յառաջ կը քշեն Թիւր-
քերին:

Ռուսերը որ պատերազմական զօր-
քերի ահագին բազմութեան առջև
խոհեմութիւն հոմա րպէ՛ ինչ մէկ եր-
կու կէտերի վրայ նպահնել անվը-
տանդ, այժմ իրենց ալ օգնական
զօրքեր հասած լինելով պաշտպանու-
ղական հզօր դիրք մը բռնած են և
նոյն իսկ յաջողած են թշնամին յետ
մղելով դրաւել անոր ձեռքը գըտ-
նուած միքանի կարեւոր դիրքեր:

Խառնակիցները կը շարունակեն կա-
նոնաւորապէս յառաջանալ աւստրիա-
կան հողին վրայ: Ֆրիուլի և Դրանդե-
նի մէջ: Բռնուած առաջին գերիներ
ըր տարուած են վիենտիկ և վէրո-
նա:

Հաւանօրէն երկար չտեսնուի որ Ռու-
սական և Պուլկանիտն ալ ասպարէզ
նետուին Դաշնակիցներին հետ միա-
նալու համար:

Յունաստանի կոստանդիանոս թա-
գաւորին հիւանդութիւնը որ վտան-
գաւոր վիճակ մ'առած էր, թեթե-
ացած կերելի: Երեսփոխանական նոր
ընտրութիւնները վիենիզէրսի կու-
սակցութեան նպատաւոր կերելին:

ԱՆԳԼԻԱԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիական նախարարութիւնը վերա-
կազմուեցաւ զանազան կուսակցութիւն-
ներէ նոր անդամներ ընդունելով իր մէջ:
Այսպէս բոլոր կուսակցութիւնները ազ-
գային պաշտպանութեան նպատակով հա-
մերաշխարար իրենց ներկայացուցիչներ
կուենան վարչական մարմին մէջ: Նախա-
րարապետն է Տ. Աքուիլ և իրենց պաշ-
տօնի վրայ կը մնան դարձեալ արտաքին
գործերի նախարար սըր Լտուարտ Կրէյ,
պատերազմական նախարար լորտ Գիչնէր
և այլն: Պատերազմական նախարարութե-
ան զատ հաստատուած է նաև ռազմա-
մթերքի պատրաստութեան նախարարու-
թիւն մը որ յանձնուած է Տ. Լոյս Տօր-
նին:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ԾԱՆՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Արմենիայի խմբագրատան մէջ ծախու-
ել գտնուին, ի միջի այլոց, և հետեւեալ
գիրքերը, որոնց արժեքները նշանակուած
են իրենց առջև:

Մարտէյլէն գուրա զրկելու ճանապար-
հածախքը գնողին վրայ է. ուստի հաշ-
ւի գերութեան համար կը նշանակուի թէ՛
Մարտէյլի մէջ ծախուելու գինը և թէ՛
փոստով ուրիշ քաղաք զրկուելու գինը:
Այս վերջինները փակագծի մէջ գրուած
ներն են: Արժեքը կանխիկ չստաց-
ւած գրքը չզրկուի: Արձանագրուած (re-
commandé-registré) ծրարով ստանալ
ուզողները պէտք է 25 սանդիւմ աւելի զըր-
կին իւրաքանչիւր ծրարի համար որ 2 քի-
լօէն աւելի պէտք չէ կուէ:

Արձեռն բառարան հայկազգեան լեզ-
ուի. Բ. տպգր. (Վենետիկ) 10 ֆր. և 40-
սնդմ. Մարտէյլէն գուրա զրկուելու հա-
մար ճանապարհածախքով մէկտեղ՝ 10 ֆր.
և 80 սնդմ.:

Նոյն լաթակազմ 12 ֆր. ճանապարհա-
ծախքով՝ 12 ֆր. և 40 սնդմ.:

Հ. Ս. Երեմեան. (Ազգային դիմքեր.
գրագիտ. Հայեր. Տպգր. 1913. Ա. շաբա-
ղ. Աղայեան, Մ. Մամուրեան, Հ. Ար-
սէն Բաղրատունի, Կարեգին եպ. Սրտանձ-
տեանց, Խրիմեան Հայրիկ, Խ. Միսաքեան,
Ռ. Պէրպէրեան, Գ. Ե. Հիւրմուզեան
Սեդրակ Տէր Սարգսեանց. 2 ֆր. և 40
սնդմ. (ճ. 2. 80):

Նոյն Բ. շաբա Մարտիկ-Մաշտոց, Հայ
աշուղներ, միջնադարեան գրականութիւն,
Յ. Ճանիկեան, հոգեւունջ գրողներ, Նար-
պէյ, Ա. Հայկունի, Տիկին Մ. Սիւսեան,
Տերոյնց, Յ. Պարոնեան. 2 ֆր. 40. (ճ.
2, 80):

Նոյն Գ. շաբա (Տ. Գարբիէլ Պատկա-
նեան, Հ. Ղ. Աւիւն, Խաչատուր Աբո-
վեան, Թովմաս Թէրզեան. 2, 40 (ճ. 2, 80):

Նոյն Գ. շաբա (Եղիա Տէմիրճիպաշեան.
— Արփիար Արփիարեան. — Նահապետ
Ռուսինեան. — Պետրոս Դուրեան).
2 ֆր. 40 (ճ. 2, 80)

Նոյն Կ. շաբա (Գրեգոր Ոսեան. — Մը-
լըրտի Պէշիքճաշեան. — Երենց Յով-
սէփ Եղիմեան. — Սրապիոն Հէքե-
մեան. 2, 40 (2, 80):

Պողոսեան Բիւր. պատկերազարդ: 1 ֆր.
և 30 սնդմ. (1, 60):

ՏԵՕՐԷՆ.—ԽՄԲԱԳԻՐ
ՓՈՐՓՈՌԱՅԱԼԵԱՆ
ՄԱՐՍԵԻԼ

Հայերէն Տպարան Մ. Փարբուպիւսեան
Le Gérant: François CARRIERE.
Marseille. — Imprimerie du Midi